

POČIATKY MESTA ŽILINY A JEHO VÝVIN V DOBE FEUDALIZMU (DO 16. STOR.)

V. KRISTENOVA

Stredné Považie má svoje prirodzené centrum v Žilinskej kotline.

Tu na sútoku vodných tokov Váhu, Kysuce a Rajčianky, pri križovatke prírodných ciest, už odpradávna vznikali ľudské sídla, ako o tom svedčia nové a nové nálezy, získavané archeologickým výskumom alebo náhodnými objavmi pri stavbách socializmu.

Mohutné pralesy, ktoré v dávnych dobách pokrývali tieto horské úbočia, oplývali bohatstvom zveri a boli lovišťami pravekého človeka. Dosiaľ nájdené pamiatky svedčia tu o existencii človeka už v dobe eneo-litickej.

V neskorších dobách môžeme sledovať osídlenie Žilinskej kotliny takmer cez všetky predhistorické obdobia až po dobu historickú.

Významným dokladom predvekého osídlenia vlastného žilinského extravidánu sú archeologické nálezy z miesta zvaného Šefranica. Tieto nálezy svedčia o tom, že územie dnešnej Žiliny bolo osídlené v dobe tzv. lužickej kultúry, t. j. v rokoch 1500—800 pred n. l. V tejto dobe Žilinská kotlina hrala pravdepodobne dôležitú úlohu, keďže v samej jej blízkosti sa nachodí lužicko-slovanské(?) hradisko na Veľkom vrchu nad osadou Divinka.

Je známe, že už vtedy prechádzala kotlinou významná obchodná cesta, ktorá viedla z Poľska cez Jablunkovský priesmyk údolím Kysuce a Rajčianky do Ponitria a na Považie.

Dalšiu kontinuitu osídlenia Žilinskej kotliny potvrdzujú najmä nálezy z doby keltskej (Trstená pri Rajci), ktoré svedčia o význame kotliny ako križovatky obchodných ciest vedúcich Považím a údolím Kysuce. Význam tejto cesty je doložený i z doby rímskej, z ktorej máme nielen hmotné doklady, ale i zprávy písomné.

V tejto dobe bola pravdepodobne i Žilinská kotlina dosť husto osadená, i keď sa priame doklady tohto osídlenia doteraz nezistili. Poloha Žilinskej kotliny i pomerná blízkosť doložených a známych sídlisk v dobe rímskej (Trenčín) oprávňujú nás to tvrdiť. A to tým istejšie, lebo v nasledujúcom období máme už veľmi jasné dôkazy osídlenia. Mohylové slovanské hroby odhalené v Krasňanoch, Bitarovej, Tepličke, Hôrkach a lese Chrasť pri Žiline svedčia o pôvodnom slovanskom osídlení v dobe tzv. hradištnej, v období ríše Veľkomoravskej, teda v 9.—10. stor. A slo-

vanské osídlenie Žilinskej kotliny je zaiste v spojitosti aj s veľkými presunmi slovanských kmeňov zo Zakarpatska koncom 4. stor. n. l.

Aj keď prvé písomné zprávy o osídlení Žilinskej kotliny a blízkeho okolia sú iba z 13. stor., nemôžeme pripustiť, že osady, na ktoré sa vzťahujú, vznikli až v 13. storočí. Nedostatok písomných zpráv by svedčil iba o tom, že táto oblasť novovybudovaného uhorského štátu, vzdialená od význačných centier, vysunutá na hraniciach a pomerne ľažko prístupná, nehrala v 11.—12. storočí takú významnú úlohu v spoločenskom vývinu ako kedysi. Niet však už dnes pochybnosti o tom, že bola osídlená.

Prvá písomná zpráva, ktorá sa týka Žiliny, je zo samého začiatku 13. stor. — z roku 1208. Hovorí však iba o území a nazýva ho „terra de Selina n“. Vyskytuje sa spolu s inými pomenovaniami osád a území pri vymedzovaní biskupského majetku v Hričove. Názov Selina, Sylna a pod., ktorý sa potom častejšie nachodí v listinách, je zaiste pôvodu slovanského¹ a je dokladom pôvodného osídlenia práve tak ako ostatné slovanské názvy v blízkosti Žiliny: Hričov, spomínaný toho istého roku ako Žilina (1208), Súľov, spomínaný roku 1193, Budatín r. 1250, Bytča r. 1248, Teplička r. 1267 a Varín tiež r. 1267.

Žilina teda jestvovala začiatkom 13. storočia bezpochyby ako poddanská osada, opäťovne spomínaná r. 1267 ako possesio čiže usadlosť a r. 1297 ako „Villa Zilna“ čiže dedina. Jadro vtedajšej osady, o rozsahu ktorej vieme zatiaľ veľmi málo, bolo pravdepodobne na mieste už spomínanom, ktoré sa dnes volá Šefranica. Túto domnenku podporuje existencia kostola sv. Štefana v blízkosti osady. Kostol vznikol asi koncom 12. storočia alebo začiatkom 13. storočia, ako sa to dá usúdiť podľa architektonických, dodnes zachovaných prvkov z neskororománskej doby.

Kostolík si zachoval pôvodný pôdorys, ktorý sa skladá z polkruhovitej apsidy, nepravidelného štvorcového chóru a obdĺžnikovej lode. Pôvodne bol preklenutý rovnou drevenou povalou, ktorá bola pri opravách v 18. storočí nahradená barokovou klenbou. Vzácnymi prvkami starobylosti tejto stavby sú okná s gotickým lomením a s neskororománskym diamantovaním. Steny svätyne sú ozdobené gotickými freskami a ich pôvod je tiež rozhodujúci pri určovaní veku stavby.

Rozvoj osady Žilina i susedných obcí bol náhle prerušený hrozným tatárskym vpádom v polovici 13. storočia. Tatári spustošili na Slovensku polovicu osád a obyvateľstva mečom a ohňom. Po ich náhlom odchode zničené a vypálené územia sa spamätúvajú iba pomaly. Vpád Tatárov však neznamenal pre naše krajiny iba vonkajší zásah, ale mal ďalekosiahle následky pre ich ďalší hospodársko-spoločenský vývin. Významnú úlohu tu zohrali tzv. kolonisti, cudzinci, povolaní po tatárskom vpáde na znivočené a vyľudnené miesta, aby pracovali pre kráľa, cirkev a šľachtu.

¹ Názov Žilina sa vyskytuje aj v Čechách už r. 1352; pozri Chaloupecký, Kniha Žilinská, str. XVII.

Za tatárskeho vpádu bola zničená² aj Žilinská kotlina, lebo Tatári prechádzali na Slovensko karpatskými priesmykmi z Poľska a z Moravy. Preto panovník aj tu na svoje majetky povolal kolonistov Nemcov zo susedného Sliezska.³ Kolonisti, ktorí sem prichádzajú na rozhraní 13. a 14. stor., založili pravdepodobne mesto s ríkom v susedstve starej slovenskej osady alebo na jej troskách na terase rieky Váh, a to v miestach, kde rieku prekračovala stará cesta vedúca z Považia okolo Budatínskeho hradu a na Jablunkovský priesmyk.

Kolonistom, alebo hostom, ako ich panovník nazýval, bola pridelená pôda dosiaľ neosídlená, ktorú mali osadiť, zaľudniť. To sa dialo prevažne tak, že podnikateľ čiže lokátor zvolával potrebný počet osadníkov, ktorým pôdu rozdelil. Za túto prácu dostával od panovníka zvláštne výsady, ako právo stať sa v novozaloženej osade richtárom, zriadíť si mlyn, krém a pod. Noví obyvatelia, hostia, ziskavajú od panovníka potom rôzne práva, ktoré im umožňujú rýchly hospodársky vzrast celkom v intenciach kráľovského podnikania, ktoré smerovalo k tomu, aby kolonisti boli čím prv schopní platiť poplatky do kráľovskej komory.

Zvláštnym druhom kolonizácie bola mestská kolonizácia, pri ktorej išlo o to, aby sa sústredil na určité vhodné miesta trh a súčasne dali novým osadám potrebné predpoklady pre vznik remesiel.

Že mesto Žilina vzniklo ako nový kolonizačný útvar popri starej slovanskej osade z doby románskej, ktorá jestvovala asi v blízkosti kostola sv. Štefana, dá sa usudzovať napr. z listiny kráľa Ľudovíta I., vydanej r. 1367, v ktorej sa hovorí, že kráľovský konšel má Žilinčanov zachovať pri ich slobodách, ktoré užívajú od založenia mesta (Archív mesta Žiliny, list. č. 8).

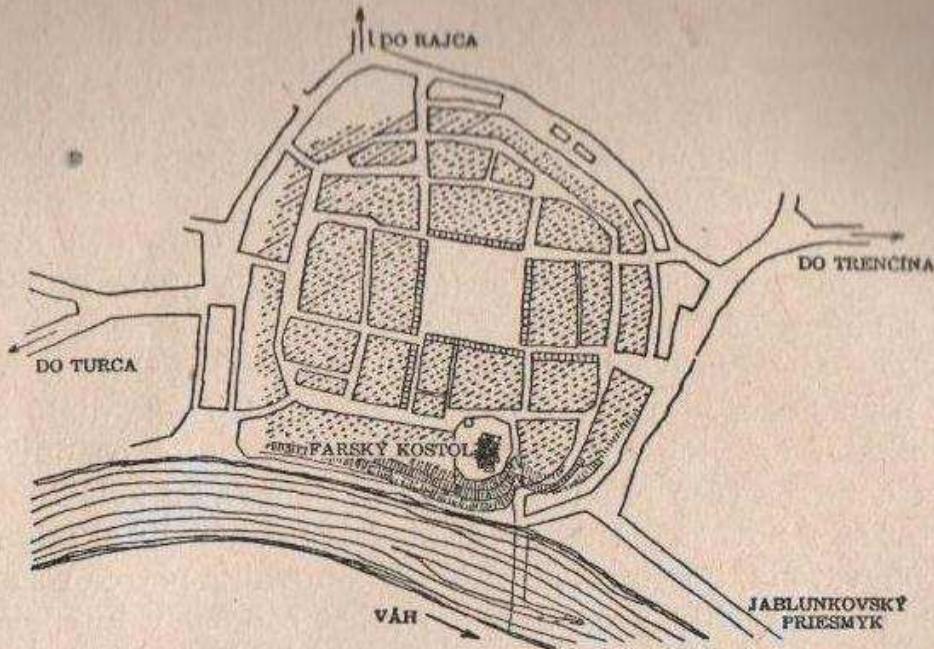
Založenie mesta na „novine“, ako to nazývame, by potvrdzovala i tá okolnosť, že Žilina vznikla ako nový typ mesta v pravidelnom šachovnicovom pôdoryse, ktorý si zachovala stará časť mesta dodnes.

Schému toho pôdorysu priniesli si noví kolonisti pravdepodobne zo svojej vlasti, z Nemecka, kde sa objavujú takéto mestá už v 12. storočí. Podľa Žiliny prevzala pôdorys i jej kolonizačná osada Kysucké Nové Mesto a pravdepodobne Prievidza, s ktorou udržiavala Žilina početné obchodné styky a mala veľký podiel na jej kolonizovaní.

Ďalším dokladom nového založenia Žiliny ako mesta v 14. stor. je to, že dodržiavala všeobecne používaný vnútorný systém. Stredom mesta je námestie, ktoré je súčasne trhoviskom, a preto pomerne rozľahlé, obkolesené už v dobe vzniku mesta domami s podsieňami, laubňami, pod ktor-

² Ako vysvitá z listiny Bélu IV. z r. 1244, ktorou daruje rozsiahle územie pri Kysuci ... terram quandam in confinio Poloniae existentem, desertem et inhabitoribus omnis carentem.

³ Táto okolnosť viedla starších historikov (Lombardini) k názoru, že názov mesta Žiliny odvodzovali od nemeckého Sillein a založenie mesta pripisovali staro-germánsakemu kmeňu Sillingov.

Pôdorys Žiliny zo XIV. storočia

rými sa sústredovala remeselná výroba. Podobne i rozloženie význačných budov, ako kostola a radnice, zodpovedá stredovekému stavebnému vývinu tzv. pravidelného mesta.

Hospodársky dôvod založenia mesta možno doložiť i rôznymi privilégiami, ktoré panovníci Žiline vydávajú, aby umožnili rýchly hospodársky vzrast osady na dôležitej obchodnej križovatke.

Tak už r. 1312 (v dobe vlády Matúša Čáka) sa Žilina v listinách skutočne nazýva civitas čiže mesto. Niektoré jej práva mestského charakteru sa spomínajú už r. 1321, a to právo miľové a colné výsady (Archív mesta Žiliny, list. 4). Remeselnicko-obchodný charakter udržuje si Žilina potom cez celý stredovek, ba aj neskôr. Tak r. 1357 získava Žilina právo na pravidelné jarmoky a udržala si ho až do 19. storočia. Dá sa však predpokladať, že popri obchode a remeslach sa obyvatelia mesta zaoberali aj roľníctvom. Svedčia o tom majetkové záznamy v mestskej knihe i rozsah mestského chotára (pozri mapu z r. 1747, obr. 14).

Popri meste Žiline spomína sa v starých listinách aj žilinský hrad. Prvý raz r. 1350 v listine, ktorou Tomáš, syn Thylov, predal šoltýstvo dediny Konská v obvode žilinského hradu Mikulášovi, synovi Hebrandovmu. Keďže táto listina sa zachovala iba z konfirmácie z 18. storočia, netreba ju brať do úvahy ako autentickú zprávu. No zmienky o žilinskom hrade sa vyskytujú v archívnom materiáli niekoľko ráz, a to podľa maďarského historiografa Feketeho Nagya Antala ešte dva razy r. 1384, raz r. 1390, kde sa spomína mestečko Žilina a pri ňom ležiaci starodávny hrad (... oppidum Zelyna et antiquum castrum eidem prope adiacens), r. 1397, r. 1398 (... castrum antiquum Zylina...) a roku 1454 (castrum regis Solna). Spomína sa aj comitatus de Sylna čiže Zilinská stolica.

I keď hrad skutočne jestvoval, naskytá sa otázka, na ktorom mieste Mesto sa vyvinulo popri ňom na kráľovskom majetku ako samostatný hospodársko-politický útvar, ktorý bol v priamom vzťahu ku korune. Vidno to napr. z listiny kráľa Ludovíta I., podľa ktorej bol v meste kráľovský konšel a ten bol prostredníkom medzi kráľom a mestom (Archív mesta Žiliny, listina č. 8). Svedčia o tom aj mnohé už spomenuté privilegiá. Žilinský hrad nemožno stotožniť s opevnením na blízkom vrchu Hradisku, ktoré hralo význačnejšiu úlohu iba v 10.—12. storočí.

Existencia žilinského hradu by sa dala azda vysvetliť tak, že žilinský hrad a Žilinská stolica už v 13. storočí boli pohraničným strážnym územím, ktoré spravovalo priamo kráľovský úradník. Ale už v 13. storočí za vlády Ondreja II. toto územie pravdepodobne splynulo s Trenčianskou alebo Strečnianskou stolicou, podobne ako sa to stalo s inými menšími stolicami, ktoré sa v 13. storočí pripájajú k susedným stoliciam. Tým sa nám však nevysvetlila poloha hradu. Dá sa vari uvažovať aj o možnosti, že hrad stál v miestach dnešného farského kostola, ktorý i v neskoršej dobe tvoril časť opevnenia Žiliny.

Je však možné, že vo funkciu hradu si treba skôr predstaviť nadriadnený súdny orgán — súdnu stolicu. Sudcovskú moc vykonával totiž žilinský mestský sudca (*iudex*) čiže richtár nielen nad obyvateľstvom mesta, ale nakoľko mesto kolonizovalo na okolí početné osady, prenášala sa právomoc žilinského sudsca i do týchto osád a odvolacou inštanciou bolo mesto Žilina ako súdna stolica.

Už v 14. storočí Žilina však získala aj ostatné mestské práva, ktoré panovníci udeľovali mestám pri ich vzniku. Jasne o tom hovorí už spomínaná listina z r. 1367, v ktorej kráľ Ludovít I. prikazuje kráľovskému konšelovi v meste, aby zachovával Žilinčanov pri ich slobodách, ktoré užívajú už od založenia mesta (Archív mesta Žiliny, list. č. 8). K slobodám, i keď nie sú menovite vysvetlené, treba rátať predovšetkým slobody rázu politického, ako bolo právo voliť aj konšelov a richtára, čo je potvrdené neskoršie i inými listinami (pozri Archív mesta Žiliny, listiny č. 2, 8, 9, 10, 21), ďalej právo súdiť príslušníkov mesta a stíhať trestom smrti previnilcov a zločincov (*ius gladii*, Archív m. Ž., list. č. 7). Tieto privilegiá sa však nevzťahujú iba na novopristáhové obyvateľstvo, ako sa mnohí starší historici domnievali, ale boli platné aj pre pôvodné domáce obyvateľstvo, ktorému práve tak ako kolonistom umožňovali rýchly hospodársky a politický rozmach.

O tom svedčí mimoriadne dôležitý historický žilinský doklad, tzv. *Žilinské právo pre Slovákov*, v odbornej literatúre nazývané *Privilegium pro Slavis*, ktoré pochádza z r. 1381.

Táto listina bola vydaná v Žiline a ňou kráľ Ludovít I. nariaduje, aby sa zachovával „dávno starý zvyk“ o rovnakom zastúpení Slovákov a Nemcov v mestskej rade. Z tejto zmienky o dávnom zvykovom práve je jasné, že tu bolo usadené slovenské obyvateľstvo ako pôvodné a že nové privilegiá, ktoré získaval kolonisti, už od počiatku sa vzťahovali na starousadlíkov

Slovákov. Nie je možné teda tvrdiť, že by sa mestské práva boli vzťahovali iba na Nemcov a že tí boli preferovaní na úkor domáceho obyvateľstva. V našom, žilinskom prípade jasne vysvitá, že panovník si rovnako vážil a cenil usilovných obyvateľov Slovákov a veril v ich hospodársku zdatnosť. Kráľovským privilégiom z r. 1381 bol iba sankcionovaný doterajší faktický stav, ktorý Nemci chceli narušiť alebo narúšali.

Žilinská listina *Privilegium pro Slavis* má pre vývin národnostných pomerov v našich krajinách skutočne celkom mimoriadny význam. Národnostné rozdelenie mestskej rady v 14. storočí je zjavom naozaj vzácnym, temer ojedinelým. Z českých krajín možno uviesť podobnú listinu iba z doby Václava IV. z r. 1413 pre Staré Mesto Pražské. Preto o pravosti tejto žilinskej listiny, ktorá sa zachovala iba z prepisu z r. 1431, mali niektorí historici pochybnosti. V. Chaloupecký, známy interprét slovenských dejín a najmä Žilinskej knihy, zaoberal sa veľmi podrobňom a dôkladným štúdiom privilégia zo stránky formálnej i obsahovej: historickej, právnej, diplomatickej i jazykovej. Dospel k názoru, že o pravosti privilégia netreba pochybovať. Tento názor prijíma i dnešná historiografia. Toto privilégium možno teda považovať za vrcholne dôležité pre vývin národnostných pomerov nielen v meste samom, ale aj v širokom okolí, pretože národnostné a jazykové normy netýkali sa iba mesta samého, ale i jeho širokého okolia, miest, dedín a osád na strednom Považí, v údolí Kysuce, na Orave i v Turci, ktoré svojím hospodársko-spoločenským životom boli úzko spojené so Žilinou. Dá sa konečne predpokladať, že rozhodnutie o Žiline mohlo sa vzťahovať aj na celé horné a stredné Považie, teda na veľkú časť Slovenska.

Privilegium pre Slovákov má však ešte iný význam. Je i dokladom triednych bojov v meste medzi početnou, ale sociálne slabšou a závislou vrstvou slovenských remeselníkov a medzi početne menšou, ale hospodársky silnejšou vrstvou nemeckých kupcov, tzv. patriciátu. Členstvo v mestskej rade malo totiž aj svoje výhody hospodárske, ako získanie prednostných práv pri udeľovaní prác, možnosť kontrolovať cechy, súdnicstvo, z ktorého taxy sa delili aj medzi súdcov a príslušiacich, ďalej lepšie miesto na trhu a podobne.

A práve v dobe silného rozmachu zahraničného obchodu, ktorý sa Anjouovcom v Uhorsku podarilo vyvolať rôznymi výhodnými colnými a mýtnymi predpismi, žilinskí remeselníci a obchodníci mohli výhodne ťažiť z týchto opatrení. O možnostiach zahraničného obchodu mesta Žiliny máme doklady v listine vydanej r. 1364 Ľudovítom I., v ktorej panovník vydáva nariadenie o vyberaní mýta práve v Žiline (archív Krajského múzea v Žiline). Pri tej príležitosti cudzí kupci museli vyložiť svoj tovar na miestnom trhu a tak Žilinčania mali možnosť kupovať a ďalej sprostredkovať obchod s domácimi trhmi. Pri výhodnej polohe mesta Žiliny došával sa na žilinský trh tovar zo Sliezská, Čiech, Poľska i Ruska. Cez Žilinu a Jablunkovský priesmyk viedla totiž „nová cesta“, ako sa v listine z r. 1364 spomína, do Vratislaví a do Čiech. Z iných historických doku-

mentov vysvetlá, že Žilina mala obchodné styky s Tešínom, Svidnicou, Krakovom, Bielskom, Nisou, Lüneburgom a inými zahraničnými mestami. Z obehodu žilinskí mešťania bohatli a ziskaný kapitál vkladali predovšetkým do poľnohospodárskej výroby: zakupovali pôdu a kolonizovali ju, pričom si ponechávali rôzne lokátorské výsady, ako právo richtárstva, mlyna, krčmy, slobodného lánu, sudcovstvo a podobne.

Žilina získala od Anjouovcov popri iných mestách zvláštne privilegium, totižto možnosť používať znak uhorských kráľov ako mestský erb. Tento znak: zlatý dvojramenný kríž v zelenom poli je zachovaný už na listine z r. 1430 (Archív mesta Žiliny, list. č. 12).

Bohatstvo mešťanov sa potom odrážalo aj vo výstavbe mesta. Istotne už vtedy došlo k stavbe niektorých murovaných verejných budov, ako bola radnica, kostol, nemocnica a podobne. O stavbe kostola máme písomné doklady iba zo 14. stor. Je však pravdepodobné, že išlo o prestavbu pôvodného románskeho kostola z 13. storočia. Nasvedčoval by tomu do teraz zachovaný charakter tzv. farského kostola, typu pôvodne bazilikálneho s rovnou povalou, ktorú ešte teraz možno zistíť v podstreší chrámu, so združenými románskymi oknami a s radovým cintorínom okolo kostola, na ktorom sa pochovávalo až do r. 1778.

I domy mešťanov, i keď boli z dreva, boli iste výstavnejšie ako domy chudoby, ktorá bola odkázaná obývať úzke špinavé uličky na obvode mesta, zatiaľ čo domy bohatých mešťanov sa zoskupovali okolo štvorcového námestia, ktoré bolo strediskom všetkého života v meste. Tu v remeselnických domoch sa usilovne pracovalo pre miestny i okolitý trh a rôzne pracovné zvuky sa ozývali z rôznych kútov námestia a prilahlých ulíc od svitu až do mrku. Remeslá a obchod sa uskutočňovali najmä v krytých podsieňach jednotlivých domov, takže boli chránené v prípade nepohody. O výrobe v mestskom žilinskem obvode svedčia dodnes názvy niektorých ulíc, ktoré sú tradíciou zachované. Sú to ulice Zámočnícka, Mydlárska, Pernikárska, Kováčska, Pivovarská. Ich názvy nás súčasne oboznamujú s organizáciou v podobe cechov, aj keď ich existenciu v Žiline možno doložiť z písomných zpráv iba neskôršie (16. stor.).

Okrem názvov ulíc zachovali sa nám doklady remeselnickej výroby v cennej historickej pamiatke, tzv. *Žilinskej knihe*, ktorá vznikla koncom 14. storočia. Z nej sa dozvedáme o súkenníkoch, mäsiaroch, krajčiroch, kováčoch, o kožušníkovi, nožiarovi, zámočníkovi, zlatníkovi, o mlynároch z dolného a horného mlyna a iných.

Popri majetnej vrstve mestského obyvateľstva bolo v Žiline i veľa chudoby. Boli to tovariši, celkom závislí od cechových majstrov, drobní remeselníci, sluhovia, nádenníci, žobráci a mrzáci. Tých mestský patriciát pokladal za menejcenných, takže boli nútení živoriť často z milosti alebo sa museli nechať vykoristiť. Cechová výroba obmedzovala počet samostatných remeselníkov v meste a tak mnohí vyučení tovariši sa nikdy v živote nestali majstrami. Za biedu a krivdy, ktoré táto chudoba musela znášať od svojich vykorisťovateľov, neraz sa pomstila štrajkami

a vzburami, ako o tom svedčia artikuly žilinského tovarišského cechu súkennickeho.⁴

Prosperita hospodárskeho života mesta Žiliny koncom 14. stor. sa odrážala aj v kultúrnych prejavoch, najmä vo vyspelosti právneho života. Už sme spomenuli, že Žilina dávno mala právo súdiť spoluobčanov mesta. Popri zvykovom práve domáceho pôvodu používalo sa v meste aj právo flámske, ktoré priniesli so sebou nemeckí kolonisti zo Sliezska. Pri nejasných súdnych sporoch sa odvolávali mestskí žilinskí sudecovia na mestský súd v Tešíne ako svoje materské mesto, ktoré sa tiež správalo právom flámskym. Keďže remeselná výroba a obchod neboli jediným prameňom podnikania a bohatstva žilinských mešťanov, ale mnohí z nich svoje majetky získavali zakladaním osád, dedín a mestečiek na okolí, čo im zas umožňovalo obsadzovať úrad richtára čiže fojta, a pre lepšie ovládnutie novozaložených osád prenášali zvyklosti svojho materinského mesta, v tomto prípade Žiliny, aj na tieto osady. Tak sa v priebehu niekoľkých storočí rozšírilo žilinské právo do početných osád v okolí. V historických dokladoch, a je ich pomerne dosť, dočítame sa, že žilinské právo sa používalo v doline Rajeckej, na Kysuciach, ba aj na Orave, v Považí a v priľahlých dolinách (Zliechov) i v Turci. Takto sa prelievala kultúra z mesta na vidiek, ktorý zase recipročne oživotvoroval svojím prílevom mesto. Mesto i vidiek teda žili v živom kontakte a získavali svoje kultúrne hodnoty vzájomným prenikaním.

Avšak r. 1369 panovník Ľudovít I. zakázal Žilinčanom odvolávať sa v súdnych sporoch do Tešína, ktorý ležal mimo hranice uhorského štátu, a súčasne nariadol, aby sa vo svojich sporných veciach odvolávali do niektorého mesta v Uhorsku. V odôvodnení svojho rozhodnutia kráľ hovorí, že sa nepatrí, aby Žilina hľadala právne naučenie v cudzej krajine, keď predsa v Uhorsku je dostatok právnych inštitúcií, podľa ktorých sa mohli Žilinčania spravovať a ku ktorým by sa mohli ako k vyššiemu právu odvolať. Žilinčania uvážili kráľovo rozhodnutie a obrátili sa na mesto Krupinu so žiadostou o zvolenie podriadíť sa v právnych neistotách jej rozhodnutiu, s čím kráľ súhlasil.

Mesto Krupina r. 1370 toto rozhodnutie vzalo na vedomie a oznámilo Žiline svoje práva. Originál listiny sa nachodí v mestskom archíve v Žiline (list. č. 2). Keďže Krupina používala právo saské čiže magdeburské, dostávajú sa do Žiliny iné právne zvyklosti. Tie boli zaznamenané r. 1378 a tvoria najstaršiu časť žilinskej mestskej knihy, do ktorej sa neskôr zapisovali rôzne majetkovoprávne záznamy, ako kúpy majetku, závety, odkazy, zálohy a podobne, takže je i obrazom vtedajších sociálnych a hospodárskych pomerov mesta.

Žilinská mestská kniha je nielen jednou z najstarších historicko-právnych slovenských pamiatok, ale i veľmi cenným dokladom slovenského

⁴ Artikuly tovarišského cechu súkennickeho mesta Žiliny, článok XXXXV. Originál sa nachodí v archive Krajského múzea v Žiline.

kultúrneho a národnostného vývinu. Obsahuje totiž okrem odpisu krušinského práva, ktorý zhotovil roku 1378 Zvolenčan Mikuláš z Lukovej v nemeckom jazyku, aj preklad tohto nemeckého práva do jazyka českého. Tento český preklad vznikol r. 1473 a jeho autorom je podľa najnovších historicko-jazykových výskumov niekdajší žilinský richtár Václav Pongrác zo Sv. Mikuláša. On sice poznal právne normy, ale potreboval často rýchle rozhodovať pri svojom povolení sudskej funkcie, a preto si dal zhotoviť, prípadne si sám zhotovil preklad, ktorý podľa profesora Ryšánka diktoval českému pisárovi Václavovi z Kroměříža, ktorý preklad nemeckého textu do domáceho jazyka transkribuje v českom znení, ale pod vplyvom prekladateľa Slováka dáva prenikať slovakizmom, ktoré sú pre túto písomnú pamiatku zvlášt' neobyčajne cenné a sú dokladom historického vývinu slovenského jazyka. Chaloupecký naopak pripisuje autorstvo prekladu samému Václavovi z Kroměříža.

Žilinská mestská kniha patrí teda medzi najcennejšie slovenské písomné pamiatky. Najstarší slovenský zápis v nej je z r. 1451 a týka sa majetkových záležostí.⁵

Vyspelá kultúrna úroveň obyvateľov Žiliny sa prejavuje i v tom, že viacerí príslušníci mesta študujú na pražskej univerzite. Zo záznamov tejto univerzity sa dozvedáme, že roku 1405 tuná študoval Martinus de Zilina, roku 1415 Johanes de Zilina a roku 1420 Nikolaus de Zilina. Možno boli ešte viacerí, ale ich príslušnosť nie je doložená menom mesta. Tieto stránky boli veľmi dôležité, pretože napomáhali rozvíjanie a upevňovanie bratských česko-slovenských vzťahov, čo sa odrazilo najmä v dobe revolučného husitského hnutia.

Koniec 14. storočia sa vyznačuje na Slovensku bojom šľachtickej oligarchie o moc. V sporoch o trón víťazi Žigmund Luxemburský, manžel dcéry Ľudovíta I. Márie. Žigmund sa orientuje viacej na Nemecko, čo sa odráža aj v hospodárskych stykoch, a ťažisko obchodu sa prenáša na západ (Bratislava). Hospodárske posilnenie niektorých miest má za následok, že nadobúdajú aj politický význam: vybojúvajú si zastúpenie na sneme.

V bojoch o trón a neskôršie aj v husitských vojnách Žigmund oceňuje

⁵ Originálny rukopis Žilinskej knihy je kódex viazaný v koži s mäkkými doskami. Zadná doska je predĺžená v podobe trojuholníka, na ktorého konci je prísny remienok, aby sa kniha mohla zaviazať. Rukopis je 29 cm vysoký a 22 cm široký a má vcelku 149 papierových listov, ktoré sú opatrené vodnými znakmi: pavučina, jeleň, hruška, ľalia, lev, váhy v kruhu so žrdou a hviezdou.

Kedže knihu pravdepodobne opravovali, nezachovalo sa správne poradie jej vzniku. Na prvých listoch, ktoré boli pripojené neskôršie, zač. 15. stor., sú rôzne zápis (z r. 1563, 1564). Potom nasledujú rôzne modlitby v nemeckom jazyku, zápis z r. 1462 a poznámky žilinského archívára Ľudovíta Stárka z r. 1872, ďalej register nemeckého magdeburgského práva. Iba potom nasleduje vlastný text, ktorý je opäťovne prerušený viacerými zápismi alebo prázdnymi listami. Za tým sa nachádza vlastný text českého prekladu saského práva, pisaný pravdepodobne Václavom z Kroměříža r. 1473.

význam bohatých miest pre kráľovskú komoru a upozorňuje ich postavenie proti zlovôle šľachty. Aj Žilina v tejto dobe sloboda mala pozornosť k Šle-munda Luxemburského vrcholne dôležité výsady, ktoré by mohli postaviť po bok kráľovským mestám, keby bola chcela alebo vedela tieto výsady správne využiť. Roku 1405 (teda viač ako pred 650 rokmi) v období svojho privilégiu Žigmund nielenže schvaľuje a potvrzuje všetky doterajšie mestské žilinské výsady, ale súčasne povolojuje Žilinciam opäťovi mesto hradbami a povyšuje mesto do stavu slobodných kráľovských mest (Ak-chív mesta Žiliny, listina č. 22). Nepodarilo sa nám však dosiať zistie, či Žilina tieto výsady privilégiá využila. Na opevnenie mesta bolo totiž treba veľa peňazí a k vyslaniu zástupcov nedošlo pravdepodobne preto, že šľachta sa bránila tomuto kráľovskému nariadeniu. Medzitým došlo k vpádom husitských vojsk na Slovensko, pričom sa i Žilina dostala do bezprostrednej vojny, bola zničená a jej hospodársky význam značne poklesol.

Husitská revolučná ideológia sa šírila na Slovensko už prostredníctvom študentov, ktorí študovali na pražskej univerzite, a prostredníctvom domácich kazateľov. Omnoho účinnejšie však pôsobili na ľudové masy vojská, ktoré vnikali na Slovensko už od roku 1424. Cieľom husitských výprav bolo nielen ohroziť feudálnu reakciu, ktorá bola nebezpečná husitom svojimi vojnovými zákrokmi, ale aj šíriť husitskú revolučnú ideológiu. Výpravy podniknuté husitmi na Slovensko v rokoch 1428—1433 pohýbali celým Slovenskom. Husiti obsadili veľkú časť Považia, najmä bohaté kupecké mestá s nemeckým patriciátom. Roku 1429 vnikli pravdepodobne cez Jablunkovský priesmyk údolím Kysuce na Považie a obsadili Budatín a Žilinu. V miestnych záznamoch sa hovorí, že Žilinu zaujali r. 1431 a spustošili ju ohňom a mečom. Roku 1433 husiti Žilinu podľa záznamov opäť „vizitírujú“. Stalo sa tak asi preto, že sa husiti pri svojich postupoch pravdepodobne stretli s odporom nemeckého žilinského patriciátu, ktorý bol horlivým odporcom husitizmu a svojim kapitálom štedro podporoval panovníkove protihusitské akcie. Husitské vojská pri svojom postupe na východ cez Považie zaujali dôležité strategické body, aby sa zabezpečili proti nečakaným vpádom od chrbta. Jedným z týchto bodov bola aj Žilina, ktorá ležala na križovatke význačných ciest.

Do akej miery sa ujímalo husitské revolučné učenie v Žiline a okoli, nemáme bezpečných zpráv. Dodnes zachovaná tradícia o husitskom kostolíku, ktorá sa vzťahuje na kostol sv. Štefana v Závodí, má svoj pôvod asi v 18. storočí, v dobe romantického vlasteneckého hnutia. Priať by ju azda bolo možno v domnienke, že husiti tento kostolík používali, prípadne opevnili.

Husitské revolučné hnutie zanechalo však na Slovensku a najmä v samej Žiline oveľa významnejší pamätník: posilnenie odporu proti feudálnemu vykorisťovaniu a posilnenie národnostného povedomia.

V Žiline sa to odrážalo veľmi markantne v spomínamej mestskej knihe, ktorá je vo veľkej miere zrkadlom hospodársko-spoločenských vzťahov tej doby. Od roku 1451 sú v tejto knihe takmer všetky zápisť písané po

slovensky. Je to dôkaz trvalého a hlbokého vplyvu kultúrnych stykov česko-slovenských, ktoré i v budúcnosti hrali dôležitú úlohu pri vývine spoločenských, t. j. politických i kultúrnych vzťahov.

Predpoklady sa vytvorili najmä v dobe pôsobenia Jiskrových bratrických vojsk na Slovensku, keď Jiskra nadvázuje styky aj s mestským patriciátom s účelom obnoviť remeslá a obchod, ktoré potrebuje pre svoje vojnové ciele. Vtedy sa iste i Žilina dostáva do popredia a môže likvidovať svoje straty spôsobené vo vojnách najmä s Poľskom.

Dokladom nového rozmachu a kultúrnej vyspelosti je aj skutočnosť, že Žilina medzi slovenskými mestami vyniká tým, že má už v 15. stor. školu. Z učiteľov sa v Žilinskej knihe r. 1469 spomína majster Ján ako „písar a školník náš“. Majster Ján bol pravdepodobne pôvodom Čech, lebo v zápise Žilinskej knihy sa robí narázka, že má bratov a priateľov v cudzích krajinách. Žilinská škola vychovala pravdepodobne viacerých žiakov, ktorí sa stali ozdobou mesta. Bol to najmä Juraj Bánovský, známy skladateľ evanjelických duchovných piesní, Jeho rodina pochodila z Bánovej pri Žiline, kde už starý otec Tomáš Bánovský bol richtárom. V polovici 15. stor. sa presťahovala rodina do Žiliny, kde si tiež pre svoje schopnosti čoskoro získala význačné postavenie, lebo už r. 1511 sa ako fojt — žilinský richtár spomína Martin Bánovský.

Medzi vzdelanými ľuďmi sa v Žilinskej knihe spomínajú aj iní občania, ako Matúš Diak a Juraj Diak, Stephanus Dyakowicz. Deákmi alebo literátmi sa totiž v 14. storočí nazývajú ľudia, ktorí vedia čítať a písť. Pravdepodobne všetci títo žilinskí vzdelaní ľudia nadobudli svoje znalosti na pražskej univerzite. Ovládali spisovný jazyk a vykonávali pre svoje mesto cenné služby ako pisári alebo učitelia. Taký bol v Žiline napr. Thomas Literatus, spomínaný r. 1457 ako „publicus notarius“ čiže notár alebo pisár.

Ale aj mnohí zo žilinských mešťanov vedeli asi čítať a písť, ako o tom svedčia zápisu v mestskej knihe písané viacerými rukami, pravdepodobne konšelmi, ako bol majster Andreas, spomínaný už r. 1444 ako konšel i pisár (notár). Táto skutočnosť je tým cennejšia, lebo čítať a písť nevedeli v tom čase často ani poprední dejatelia, napr. sám Ján Hunyadi alebo známy sedmohradský vojvoda Štefan Báthory.

Jazyk, ktorý sa v žilinských písomnostiach, podobne ako aj v iných slovenských mestách, používal, bol jazyk český, premiešaný však rôznymi domácimi výrazmi, slovakizmami. Z toho je zrejmé, že vzdelenosť sa dostávala na Slovensko v rúchu českom a že veľký podiel na jej vývine v Žiline malo vtedajšie kultúrne stredisko svetového formátu pražská univerzita, ktorá vychovala veľa študentov priamo zo Žiliny a blízkeho okolia. Títo slovenskí študenti zostávali často v českých krajinách a tu pôsobili ako pisári, učitelia alebo kňazi, ako napr. Martin z Petrovíc (okres Bytča), ktorý pôsobil v službách kráľa Mateja na Morave. Naopak zasa, česki vzdelanci prichádzali na Slovensko, kde pôsobili v podobných zamestnaniach. Českého pôvodu bol v Žiline už spomínaný pisár a učiteľ

majster Ján, ďalej Václav z Kroměříža, autor(?) a piatok ťažkého prekladu snáškého práva v Žilinskej knihe z r. 1473. O iných sa ani dosvieme z ďalšieho skúmania archívnych prameňov.

V druhej polovici 15. stor. stáva sa Slovensko javiskom nového zápania medzi šľachtickou oligarchiou, ktorá je naklonená Habsburgovcom, a strednou šľachtou pod vedením Hunyadiovcov. Snahou Hunyadiovcov je vytvoriť centralizovaný štát a poľsko-uhorskú úniu ako ochranu proti Turkom. Uskutočnenie týchto cieľov bolo reálne iba po zlikvidovaní Jiakrovho panstva na Slovensku a panstva väčších či menších usurpátorov v Uhorsku. Toto sa podarilo Matejovi Korvínovi synovi Jánu Hunyadiho. Opierajúc sa o žoldnierske vojsko, ktoré sčasti pozostávalo z bývalých husitských čiže bratríckych vojsk, Matej vytvára centralizovanú monarchiu, upevňuje mier a umožňuje hospodárske podnikanie. Ako veľmi záležalo panovníkovi na hospodárskom zveľadení štátu, vysvitá aj zo žilinskej listiny danej roku 1474 v Budíne, ktorou Matej oslobodzuje Žilinu od platenia mimoriadnych daní na tri roky (Archív mesta Žiliny, list. č. 84) pod podmienkou, že sa mesto opevní hradbami. Tým sleduje aj ďalší cieľ svojej vlády — obranu proti Turkom.

Z tohto obdobia pochádzalo pravdepodobne aj žilinské opevnenie. Pozostávalo pôvodne asi z valov čiže šancov, ktoré boli vybudované z násypov hliny a spevnené kolmi a prútím. Valy súvisle obkolesovali mesto, ako o tom svedčia dodnes zachované názvy ulíc: Dolný val a Horný val. Ochrana tvorila aj priekopa naplnená vodou, ktorá jestvovala ešte koncom 19. stor. Stopa po nej sa zachovala v názve ulice Na priekope, hned' v samej blízkosti Dolného a Horného valu. Hradby boli prerušené dvoma hlavnými bránami, ktorými sa vchádzalo do mesta: dolnou bránou, do ktorej ústila cesta prichádzajúca od Jablunkovského priesmyku cez údolie Kysuce a cesta z dolného Považia. Druhou bránou, hornou, vchádzalo sa do mesta od Strečianskeho priesmyku z Turca a z Liptova. Menšia bránka viedla priamo k Váhu v miestach, kde ešte koncom 19. stor. sa zachoval miestny názov fortña. Slúžila zaiste na to, že skracovala prístup k Váhu rybárom a v prípade nebezpečenstva i na únik z mesta alebo na výpad proti nepriateľovi.

Mestské opevnenie, ktoré vzniklo koncom stredoveku, určovalo stavebný vývin mesta i v novoveku. Mesto sa tiesnilo valmi, ktoré obmedzovali väčší stavebný rozmach. Pre uzavretie mesta opevnením veľká časť mesta bola v prípade živelných pohrôm, hlavne ohňa, ohrozená a prípadne i podľahla — stalo sa tak napr. už r. 1521, takže bolo zničených veľa stavebných pamiatok.

Napriek viacerým pohromám zachoval sa pôvodný pôdorys mesta zo 14. storočia až do dnešných čias, podobne ako i charakteristické žilinské podsiene, zvané laubne, pod ktorými vystavovali žilinskí kupci svoj tovar, chránení pred nečasom, a ktoré dodnes dávajú mestu stredoveký charakter.

Matej Korvín aj neskôr chráni Žilinu tak ako iné mestá proti pokusom šľachty zmocniť sa niektorých práv mesta. Doklady toho sú za-

chované v Archíve mesta Žiliny v rôznych listinách (č. 15, 213, 161, 162).

V dobe vojny výbojného panovníka Mateja Korvína došlo k zlúčeniu moravskej krajiny s Uhorskou, čo malo významný vplyv na kultúrne styky oboch národov — českého i slovenského. Čeština, udomácnená na Slovensku od čias Jiskrových, zostávala i nadálej spisovným jazykom. Nadväzujú sa však i styky s východom, keď Matej Korvín hľadá ako protiváhu proti Jagelovcom oporu v spojenectve s veľkokniežaťom ruským Ivanom III. Vtedy boli pravdepodobne obnovené i hospodárske styky, z ktorých mohla ľažiť i Žilina, ležiaca na ceste na východ.⁶

Vzdelaný panovník sa staral aj o rozvoj kultúry a má značný podiel na zveľaďovaní miest a šlachtických sídiel, na rozvoji škôl a umenia. Tieto kultúrne prúdy, známe v histórii pod názvom renesancia, zasahujú i Žilinu a blízke okolie. Svedčí o tom architektúra vnútorného mesta, kde sú dodnes zachované renesančné prvky domov, ďalej prístavba a prestavba Budatínskeho zámku v bezprostrednej blízkosti Žiliny, ktorý bol renovaný v polovici 16. storočia.

Avšak hospodársky a kultúrny rozkvet mesta za Hunyadiovcov narúšili niekoľké katastrofy, ktoré Žilinu stíhajú natoľko, že takmer stráca význam. Roku 1521 vznikol v meste požiar, ktorému zrejme podľahla veľká časť mesta, najmä jeho drevené stavby a strechy.

V období zápasu o moc v Uhorsku medzi Habsburgovcami a Jánom Zápoľským Žilina sa dostala niekoľko ráz podvládu uchvatiteľov moci a menila často pánov. To prinášalo iba vycaciavanie mestských zdrojov a využívanie obyvateľstva, ktoré nielenže muselo platiť, ale muselo aj slúžiť vo vojsku a klásť život za záujmy svojvoľných uchvatiteľov moci. Nedostatok a biedu dovršovali časté epidemické choroby (mor a cholera), ktoré sa pri nehygienických pomeroch v mestách šírili veľmi rýchle a zdecimovali často až polovicu obyvateľstva. Stále turecké nebezpečenstvo, ktoré ohrozovalo už i Slovensko, lebo po porážke pri Moháči r. 1526 Turci zaujali takmer celé Uhorsko, zvyšovalo všetky predchádzajúce útrapy a robilo život neistým a zúfalým v Žiline práve tak ako na celom ostatnom Slovensku.

Ked' sledujeme najstaršie obdobie dejín mesta Žiliny, poznávame, že mesto malo významnú úlohu v histórii Slovenska. Jeho obyvatelia, slovenskí remeselníci, rolníci a obchodníci, vytvorili svojimi schopnosťami a prácou kus významného obdobia slovenských národných dejín. Žilinské právo pre Slovákov a Žilinská kniha, tieto historické dokumenty celoslovenského významu, sú toho jasným dokladom.

⁶ Predpoklady pre tento obchod odvodzujeme analógiou s obchodom krajín českých, ako o ňom piše Florovskij, Česko-ruské obchodné styky v minulosti, Praha 1955. Žilinský ťafran, prípadne súkno mohli byť v 15. stor. vývozným článkom, podobne ako moravský ťafran a české súkno. Cez Žilinu môžeme predpokladať aj tranzitný obchod s uhorským vínom, ktorý sa spomína v neskorších dobách, obchod s drevom a pod. Bližšie údaje budeme si však musieť overiť na základe štúdia archívneho materiálu.

LITERATÚRA

- Archív mesta Žiliny, listinný materiál z r. 1321—1533. V prepise v Archíve Slovenského národného múzea v Martine
- Historica Slovaca I—VII*, Bratislava 1940—1948
- Dejiny Slovenska (tézy)*, Bratislava 1955, SAV
- Chaloupecký Václav, *Staré Slovensko*, Bratislava 1923
- Chaloupecký Václav, *Kniha Žilinská*, Bratislava 1934
- Chaloupecký V., *Privilegium pro Slavis*, Bratislava X, 1936
- Naše národní minulost v dokumentech I*, Praha 1954
- Mencel V., *Stredověká města na Slovensku*, Bratislava 1938
- Mencel V., *Stredověká architektúra na Slovensku*, Praha—Prešov 1937
- Lombardini Al., *Stručný dejepis mesta Žiliny*, Turč. Sv. Martin 1874
- Eisner Ján, *Slovensko v praveku (Slovenské dejiny I)*, Bratislava 1948
- Eisner Ján, *Slovensko v praveku*, Bratislava 1933
- Fekete Nagy Antal, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, IV. kötet, Budapest 1941
- Šmilauer Vl., *Vodopis starého Slovenska*, Praha a Bratislava 1932
- Houdek Ivan, *Cechovníctvo na Slovensku*, Turč. Sv. Martin 1943
- Bokes Fr., *Dejiny Slovákov a Slovenska*, Bratislava 1946
- Janšák Št., *Slovensko v dobe uhorského feudalizmu*, Bratislava 1932
- Janšák Št., *Staré osídlenie Slovenska*, Sborník Muzeálnej slov. spol. XXV, 1931, XXVI, 1932
- Janšák Št., *Predveké cesty*, Geografický časopis V, SAV Bratislava 1953
- Budinský-Krička V., *Staroslovanské mohyly v Krasňanoch pri Varíne*, Sborník Muzeálnej slov. spol. XXXII—XXXIII, 1938—39
- Varsík Br., *Slovenská ulica v Košiciach a vznik mesta Košice*, Historica Slov. VI—VII, 1948—49
- Ratkoš P., *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*, SAV, Časopis historický I, 1953
- Mišík M., *Husiti na Slovensku*, Banská Bystrica 1927
- Paska Ist., *A zsolnai plébánia templom egykor és most*, 1884
- Radványi M., *Zsolna szabadalmas város*, Zsolna 1911
- Ryšánek Fr., *Slovník k Žilinské knize*, SAV, Bratislava 1954
- Rózsa G., *Zsolna 1914*
- Kavuljak A., *Lietava*, Turč. Sv. Martin 1943
- Osvald J., *Žilina, stredisko severozápadného Slovenska*, Praha—Bratislava 1937
- Žilina a okolie*, Nový svet 1927
- Petrovský A., *Žilinský kraj v praveku*, rukopis
- Varsík Br., *Husiti a reformácia na Slovensku*, Sbor. Fil. fak. Univ. Komenského, Bratislava 1932
- Slovenský letopis II*, 1882
- Tovaryšstvo I—III*, 1895, Ružomberok
- Varsík Br., *Slovenské listy a listiny*, SAV, Bratislava 1956

XXXV

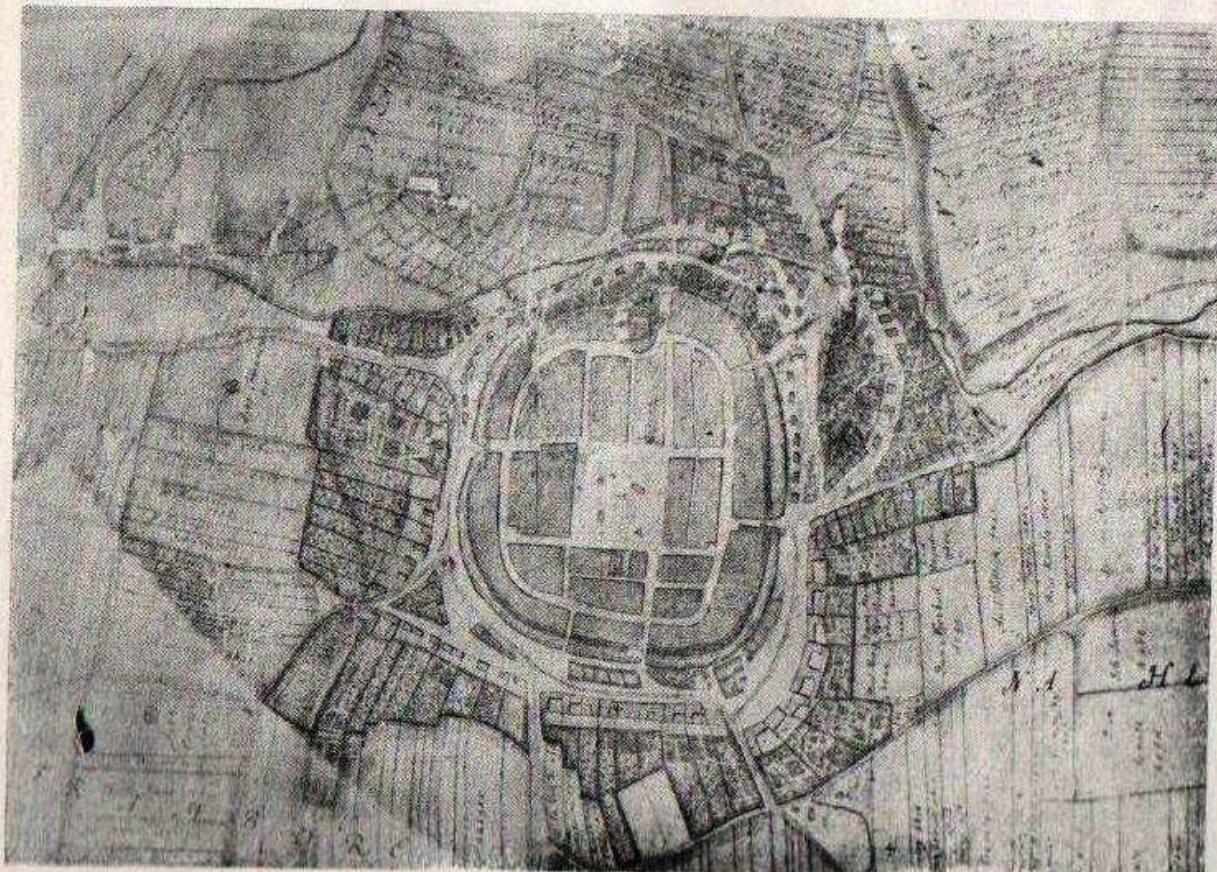
Vonemadí nečdi stali ď bili negakte
rúrnice meri ťaueeniek a ťaadi
zdraní vŕimlanii, na cŕom nem alu
štodu thomari si Pod laufili a
na trave frohrali, ezo veratili
to Matiu musili, na ſal ſi erali ſe
zavazujeme ní ſieknij, jať ſtar ſi
tovari ſi tak obecny ſenati i Man
drovny ſe vnicemē necherejme to
niciere medí ekiniti, Paſlibi ſe kteři
thomari ſi na to uveraňil, a ſome
nulbi vŕimlanij a Prokredio bi ſe to
na nehoſtenia berden ſi mi oti ta
tomy tovaris ſi Mesta coi Prezen byl.

3

Obr. 12. Článok 45 artikúl tovarišského
cechu súkennickeho, v ktorom sa spo-
minajú „wiustáni“, ſtrajky tovarišov

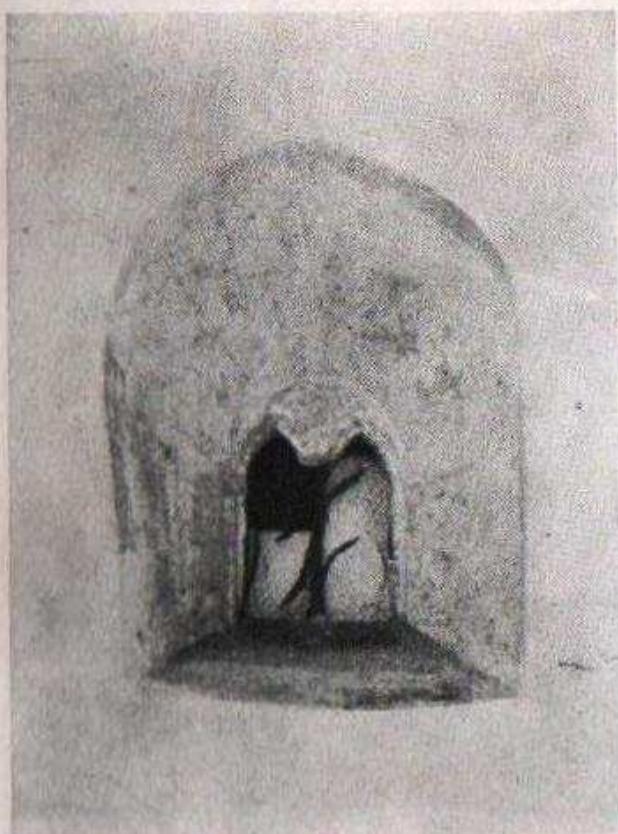
Obr. 13. Zvolávacia tabuľka mäsiarskeho
cechu v Žiline z roku 1756

Obr. 14. Katastrálna mapa žilinského
chotára s pôdorysom mesta, na ktorom
sú dobre viditeľné opevnenie mesta a vý-
značné verejné budovy

Obr. 1. Neskororománsky kostol sv. Štefana (celkový pohľad)

Obr. 2. Detail kostola sv. Štefana — gotické okno s románskym diamantovaním

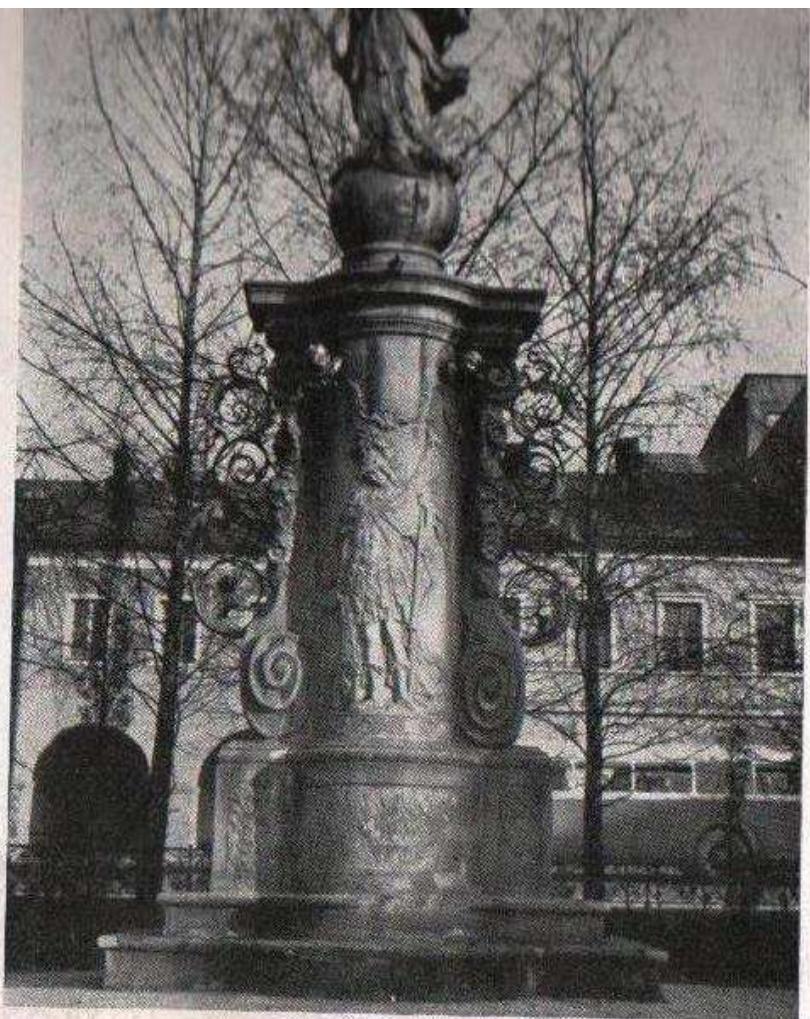

Obr. 3. Nástenná maľba — freska z kostola sv. Štefana (14. stor.)

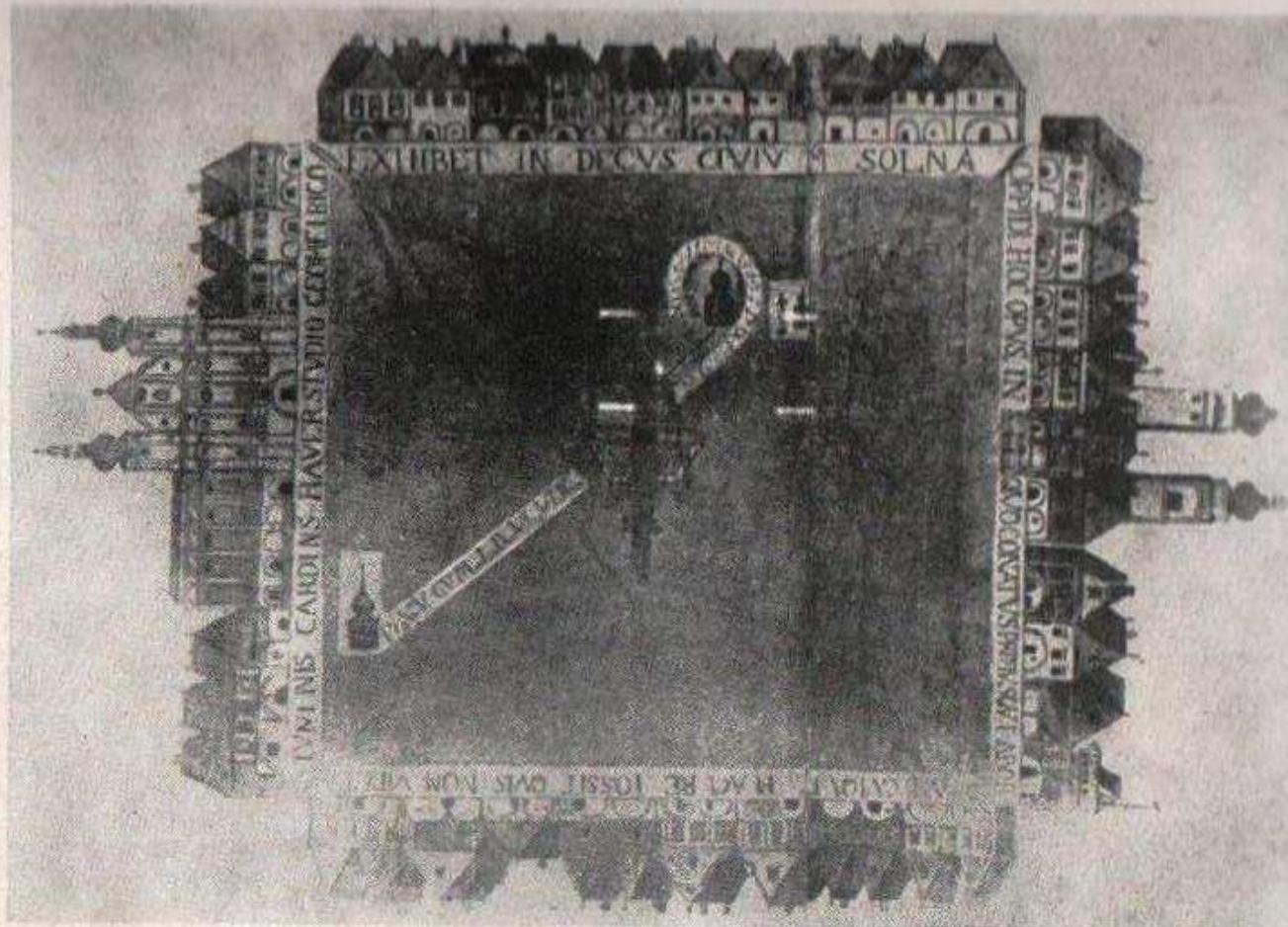

Obr. 15. Baroková stavba tzu. sirotárskeho kostola a kláštora z r. 1750—1830

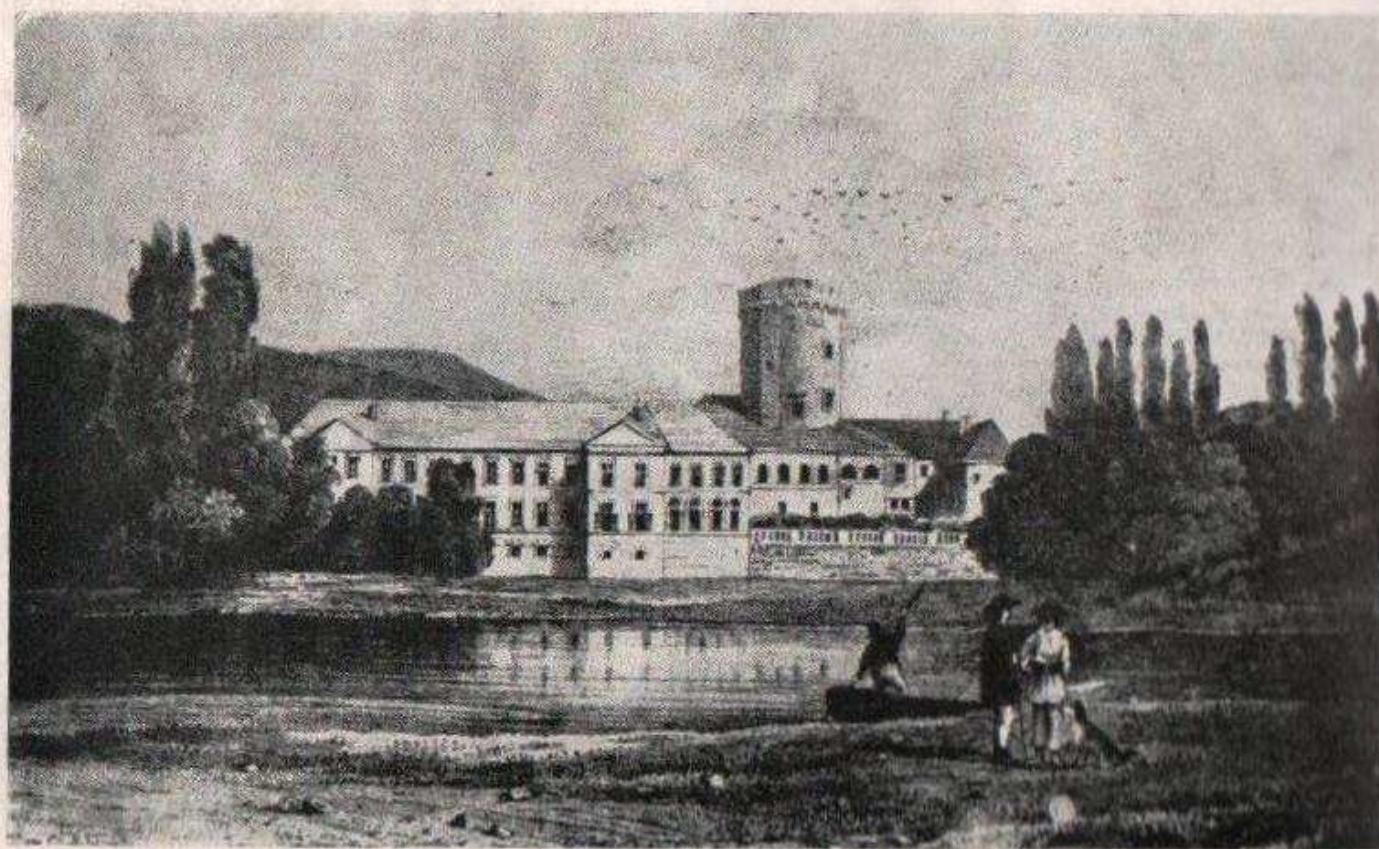
*Obr. 16. Baroková socha
Immaculaty na námestí
z roku 1738*

Obr. 17. Budova kostola a kláštora františkánov v Žiline z roku 1723

Obr. 18. Zaujímavý pôdorys žilinského námestia, rínsku, z konca 18. stor.

Obr. 19. Budatinsky zámok zo 16. stor.